

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 07.06.1961, sp. zn. 12 Co 209/61, ECLI:CZ:KSOS:1961:12.CO.209.1961.1

Číslo: 1/1962

Právní věta: Nesystemizování sběrači sběrných surovin jsou pojištěni jako zaměstnanci podle zákona o nemocenském pojištění a vztahuje se na ně zákon o sociálním zabezpečení, jestliže jejich činnost vykazuje znaky pracovního poměru zaměstnaneckého.

Soud: Krajský soud v Ostravě

Datum rozhodnutí: 07.06.1961

Spisová značka: 12 Co 209/61

Číslo rozhodnutí: 1

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Důchod, Nemocenská, Smlouvy

Předpisy: 54/1956 Sb. § 2 55/1956 Sb. § 3

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Krajská správa nemocenského pojištění rozhodla výměrem, že navrhovatelka jako nesystemizovaná sběračka národního podniku Sběrné suroviny, nepodléhá nemocenskému pojištění. Tento výměr byl doručen navrhovatelce a jmenovanému podniku, takže oba jsou vedle odpůrce účastníky řízení (§ 399 odst. 2 o. s. ř.).

Okresní soud v Ostravě rozhodl k opravnému prostředku navrhovatelky, jímž se domáhala výroku, že zmíněná její pracovní činnost zakládá řádný pracovní poměr a tím i příslušnost k nemocenskému pojištění, že výměr odpůrce se zrušuje a že navrhovatelka podléhá pojistné povinnosti podle zákona o nemocenském pojištění a že její zaměstnání u jmenovaného národního podniku je pracovním poměrem.

Odpůrce se domáhal stížností do usnesení (§ 398 odst. 2 o. s. ř.) změny napadeného usnesení v tom smyslu, že se výměr odpůrce ponechává v platnosti. Zúčastněný podnik se připojil k tomuto návrhu.

Krajský soud v Ostravě rozhodnutím soudu prvního stupně změnil tak, že výměr odpůrce zrušil a vyslovil, že navrhovatelka z titulu své činnosti nesystemizované sběračky sběrných surovin podléhá nemocenskému pojištění a je nemocensky pojištěna podle zákona č. 54/1956 Sb. od 1. ledna 1957.

Z odůvodnění:

V souzené věci jde o otázku, jaké je právní postavení nesystemizovaných sběračů sběrných surovin, zejména, zda tyto osoby jsou pojištěny jako zaměstnanci podle zákona o nemocenském pojištění a zda vzhledem k ustanovení § 3 odst. 1 zák. č. 55/1956 Sb. se na ně vztahuje zákon o sociálním zabezpečení.

K této otázce se uvádí:

Zákon č. 54/1956 Sb. o nemocenském pojištění vychází z toho, že nemocensky jsou pojištěni především zaměstnanci. Pro účely zákona o nemocenském pojištění i zákona o sociálním zabezpečení je zaměstnancem i ten, kdo je činný pro socialistický sektor v poměru, který má obsah zaměstnaneckého pracovního poměru, i když není takto označen nebo nesplňuje všechny podmínky stanovené pro vznik zaměstnaneckého pracovního poměru. Jsou tu, jak důvodová správa k § 3 zák. č. 55/1956 Sb. uvádí, míněny právní poměry, které se v podstatě od pracovního poměru zaměstnaneckého neliší, ale bývají označeny jako smlouvy o dílo, popř. jim chybí předchozí souhlas podle § 13 dekr. č. 88/1945 Sb. Předpokladem pro aplikaci ustanovení § 2 odst. 2 zák. č. 54/1956 Sb., resp. § 3 zák. č. 55/1956 Sb. je tedy, že jde o činnost pro socialistický sektor a že co do své náplně jde o takovou činnost, jaká je obsahem zaměstnaneckého pracovního poměru a dále, že osoba, o níž jde, není z důvodů této činnosti pojištěna již podle jiných předpisů o nemocenském pojištění, resp. na dávky obdobné dávkám důchodového zabezpečení. I kdyby šlo o činnost vykazující znaky pracovního poměru, jsou vyňaty podle ustanovení § 5 písm. d), § 6 zák. č. 54/1956 Sb. takoví pracovníci, kteří vykonávají pouze příležitostné zaměstnání.

Ustanovení § 2 odst. 2 zák. č. 54/1956 Sb. a obsahově s ním shodné ustanovení § 3 odst. 2 zák. č. 54/1956 Sb. platí od účinnosti zákona, tedy od 1. ledna 1957. Pokud jde i předchozí dobu, bylo zapotřebí, aby došlo ke vzniku zaměstnaneckého pracovního poměru za splnění všech zákonných podmínek, zejména bylo i nutné, pokud nešlo o výjimku, aby byl udělen souhlas podle § 13 dekr. č. 88/1945 Sb., který tvoří hmotně právní podmínku vzniku zaměstnaneckého pracovního poměru.

Z toho, co bylo řečeno vyplývá, že i se zřetelem na ustanovení § 2 odst. 3 zák. č. 54/1956 Sb., resp. ustanovení § 3 odst. 2 zák. č. 55/1956 Sb., je nutno zjistit, zda skutečně jde o takový poměr, který podle svého obsahu je považovat za zaměstnanecký pracovní poměr.

Vzhledem ke konkrétní problematice je nutno odlišit zaměstnanecký pracovní poměr od blízkých občanskoprávních poměrů, zejména od smlouvy o dílo. Při rozlišení nutno tu uvažovat skutečný obsah právního poměru, zejména se zřetelem na to, zda pracovník je podřízen organizaci podniku, je do ní začleněn, je vázán na pokyny a dispozice podniku nebo zda účastníkem je toliko o závěrečný výsledek, aniž v jednotlivostech se podnik zajímá o pracovní postup, nutno dále přihlídnout k tomu, jakým způsobem je pracovník odměňován apod., přičemž jednotlivé tyto znaky nutno uvažovat v jejich souhrnu. Nerozhoduje jak je smlouva označena, nýbrž rozhoduje její skutečná náplň.

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá, že zde nebude patrně zvláštní problematiky, pokud jde o dobu do 1. ledna 1957, ježto souhlas podle § 13 dekr. č. 88/1945 Sb. nebyl opatřován, takže již z toho důvodu nedošlo ke vzniku zaměstnaneckého pracovního poměru.

Pokud jde o dobu po 1. lednu 1957, bude lze vyloučit případy, kdy - kdyby činnost vykazovala znaky zaměstnaneckého pracovního poměru - by šlo o zaměstnání, jež je považovat za příležitostné, neboť toto pojištění nezakládá.

Pokud jde o ostatní případy, jež se týkají osob pracujících pro socialistický sektor, byly by nutno konkrétně v každém jednotlivém případě zkoumat, zda jde o činnost, jež podle své náplně zakládá zaměstnanecký pracovní poměr. Vzhledem k odlišné situaci při zkoumání jednotlivých právních poměrů nelze tu vyslovit nějaké všeobecné stanovisko, z něhož by bylo lze vycházet. Pokud by však

šlo o takový pracovní poměr, který by měl obsah zaměstnaneckého pracovního poměru, šlo by i u místních (nesystemizovaných) sběračů surovin o zaměstnance ve smyslu zákona č. 54/1956 Sb. Tento závěr by platil zejména pro takový případ, kdy pracovní náplň sběračů nesystemizovaných se ve své podstatě neliší od náplně sběračů systemizovaných. Tedy ta skutečnost, že jde o nesystemizovaného sběrače by sama o sobě nemohla odůvodnit závěr, že ke vzniku zaměstnaneckého pracovního poměru nedošlo.

V této souvislosti nutno se ještě zabývat tím, zda se zřetelem na ustanovení § 5 odst. 6 vyhl. č. 257/1954 Ú. l. lze setrvat na tomto závěru.

Podkladem zmíněné úpravy je ustanovení § 42 odst. 1 zák. č. 241/1948 Sb. (zákon o pětiletém plánu). O toto ustanovení se opírá vládní nařízení o sběrných surovinách ze dne 27. března 1951 č. 34/1951 Sb. Účelem tohoto vládního nařízení, jak z jeho prvního paragrafu je patrné, je zajištění péče o řádnou organizaci sběru a plné využití surovin. V § 5 tohoto vládního nařízení je vyhrazeno stanovení dalších opatření, zejména pokud jde o další druhy sběrných surovin než ty, které jsou v § 2 vl. nařízení výslovně uvedeny, dále pokud jde o vydání podrobných předpisů o sběru jednotlivých sběrných surovin a o jeho organizaci a dále v tom směru, které sběrné suroviny se z dosahu tohoto nařízení vyjímají. Ustanovení § 6 tohoto vládního nařízení upravuje možnost podrobnějšího vymezení spolupůsobení národních výborů. O tato ustanovení se opírá vyhláška č. 257/1954 Ú. l. Vzhledem k obsahu § 6 nelze se pro otázku, o niž jde, tohoto ustanovení dovolávat. I když § 5 vypočítává pouze příkladmo rozsah zmocnění k další úpravě, přece podle svého obsahu směřuje toliko k tomu, aby byly blíže vymezeny druhy surovin, o jichž sběr jde, resp. vyřešeny některé organizační otázky.

Jestliže tedy se hledí k podkladu, z něhož uvedená úprava vychází, jestliže se uvažuje účel a smysl vládního nařízení č. 34/1951 Sb. a zamýšlený rozsah zmocnění se zřetelem na ustanovení § 5 a § 6 tohoto vládního nařízení, pak je nutno mít za to, že tu nebylo předpokládáno, aby byla provedena, a to dokonce pouhou vyhláškou taková úprava právního postavení sběračů surovin, která by byla v rozporu se základními zásadami pracovního práva. K takové základní změně pracovního právního postavení určité kategorie by tu docházelo, kdyby měl být považován za správný závěr, že tyto osoby nejsou zaměstnanci ve smyslu příslušných sociálně pojišťovacích předpisů, ač co do své náplně pracovní jejich postavení se neliší od postavení zaměstnanců. Takový závěr by překračoval již ráz pouhého organizačního opatření. Ve svých důsledcích by tento závěr i znamenal, že při stejné pracovní náplni ve srovnání s jiným zaměstnancem, by se taková osoba nemohla podílet na vymoženostech pracujících, vyplývajících ze sociálně pojišťovacích zákonů, případně jiných předpisů zajišťujících zaměstnancům z pracovního poměru výhodnější postavení (srov. zákon č. 58/1956 Sb.).

/1/

Než nehledě k tomu, co bylo řečeno, nelze při výkladu uvedené vyhlášky, pominout ani tu skutečnost, že od jejího vydání uplynula řada let a že ekonomické podmínky v meziobdobí ve srovnání se situací, jaká byla při jejím vydání, byly změněny.

Nelze tu dále přejít skutečnost, že výklad, podle něhož by se zřetelem na ustanovení § 5 odst. 6 vyhl. č. 254/1957 Ú. l. nedocházelo ke vzniku zaměstnaneckého pracovního poměru v případě, že ve skutečnosti jde co do obsahu činnosti o takový poměr, by byl v rozporu s celkovou vývojovou tendencí našeho právního řádu, která směřuje k tomu, aby se zřetelem na práci vykonávanou pro socialistický sektor se mohl podílet na vymoženostech pracujících co největší počet osob. Tato linie došla ostatně svého zřejmého vyjádření v celkové úpravě nemocenského a sociálního zabezpečení z hlediska osobního okruhu osob, na které se tyto předpisy vztahují a i v ustanovení § 64 zák. č. 54/1956 Sb., z něhož vyplývá, že je vycházet z ustanovení tohoto zákona pro závěr v tom směru, kdo je pojištěn.

Posléze je nutno uvést, že vládní nařízení č. 34/1951 Sb., o které se uvedená vyhláška č. 257/1954 Ú.

I. opírá, bylo zrušeno ustanovení § 7 vl. nař. č. 68/1960 Sb., takže zde není dnes podkladu, o který by se uvedená vyhláška mohla opírat.

Ze všech těchto důvodů nutno mít za to, že i sběračů surovin je třeba v každém jednotlivém konkrétním případě zkoumat, zda jejich činnost vykazuje znaky zaměstnaneckého pracovního poměru, pro závěr, zda jde o zaměstnance ve smyslu zákona č. 54/1956 Sb. resp. zákona č. 55/1956 Sb. (Srov. stanovisko Nejvyššího soudu Cp 184/60).

Vzhledem k tomu, co bylo shora uvedeného, jde tedy o to, zda činnost navrhovatelky jako místní (nesystemizované) sběračky sběrných surovin vyhovuje těmto hlediskům.

Zprávu zúčastněného podniku a shodným údajem navrhovatelky bylo zjištěno, že navrhovatelka je v uvedeném poměru od 1. 1. 1954 a že její povinnosti a práva byla stanovena způsobem odpovídajícím pozdějšímu písemnému jejich vyjádření v písemné smlouvě ze dne 16. 3. 1959.

Z této smlouvy byla zjištěna mimo jiné zejména tato náplň vzájemného poměru:

Navrhovatelka je povinna určené suroviny pravidelně ve stanoveném obvodu přijímat a vykupovat od občanstva a za tím účelem mít sběrnou otevřenou ve stanovené dny a hodiny. Převzaté suroviny má hotově proplácet podle platných cenových předpisů, má je třídit na základní druhy, zajišťovat je, připravit je k odvozu a předat je všechny příslušné provozovně. Je povinna se zúčastnit instruktáží, školení a aktivů, které budou pořádány podnikem nebo národními výbory, a řídit se všemi pokyny a příkazy vedoucího příslušné sběrné provozovny. Podnik jí poskytne na výkup surovin přiměřené zálohy, jejich je oprávněna používat pouze k tomuto účelu. Suroviny, které sbírá, přijímá jménem podniku, a již tímto převzetím se podnik stává jejich vlastníkem. Za její činnost vyplácí podnik navrhovatelce odměnu stanovenou příslušnými předpisy. Rozsah jejích práv a povinností může být měněn pokyny a směrnicemi podniku a každá strana může smlouvu zrušit písemným prohlášením daným jeden měsíc napřed.

Je na prvý pohled zřejmé, že tento poměr má všechny potřebné znaky zaměstnaneckého pracovního poměru a tedy v každém případě obsah takového poměru. Nejde o smlouvu o dílo ani o činnost osoby samostatně hospodařící. Navrhovatelka nehospodaří na vlastní vrub, nýbrž na vrub podniku. To je patrné již z toho, že konečný cíl a výsledek činnosti, tj. získání sběrných surovin se vůbec neprojevuje ani průběžně v hospodářské a majetkové sféře navrhovatelky, nýbrž ihned a bezprostředně ve sféře podniku. Nejde ani o smlouvu o dílo, která je charakterizována důrazem na výsledek bez přímého řízení pracovního postupu objednatelům díla. V daném případě jde o trvalý poměr, během kterého je navrhovatelka povinna vyvíjet soustavnou činnost ve prospěch podniku podle jeho pokynů a příkazů. Jde proto o poměr se všemi znaky zaměstnaneckého pracovního poměru, na čemž nemůže nic změnit ani způsob odměňování navrhovatelky ve formě tak zvaného sběračského rozpětí. Jde pouze o určitou formu pracovní odměny, o formu, která se zřetelem na zvláštní povahu činnosti má vystihnout přiměřenou odměnu za pracovní námahu s přihlédnutím k výsledkům jí docíleným.

Charakter zaměstnaneckého pracovního poměru nemůže být navrhovatelce spravedlivě odepřen také proto, že její pracovní náplň je zcela obdobná pracovní náplni určitých druhů zaměstnanců zúčastněného sběračského podniku. Výslechem informovaného zástupce podniku zjistil totiž krajský soud tuto organizaci sběračské činnosti:

Podnik má v kraji rozmístěnou dvojí síť provozoven sběru. Jedna síť obsahuje speciální sběrné, které se zabývají sběrem kožek a peří mají svého vedoucího, personál vykonávající administrativní práce a personál technický, který se zabývá tříděním, uskladňováním a konzervováním materiálu. Sběr (výkup) je prováděn zaměstnanci, z nichž jedni (nazývaní systemizovanými sběrači) mají přiděleny

sběrné územní rajóny, kam dojíždějí, kde vykupují kožky atd. ze záloh jim poskytnutých, které po návratu vyúčtují zároveň s odvedením sebraného materiálu. Druhá skupina zaměstnanců vykupuje kožky ve stabilních nákupnách umístěných v provozovně nebo detašovaných mimo ni; od zákazníků, kteří do nákupn docházejí nabízet kožky, tyto od nich přejímají, je proplácejí a pak odevzdávají provozovně. Druhá síť obsahuje provozovny všeobecného sběru (kovy, papír, hadry atd.), mající vedoucího, popř. dalšího administrativního pracovníka a dělníky, kteří provádějí nakládání, lisování, třídění apod. Kromě toho na některých provozovnách jsou zaměstnanci, kteří se zabývají v prostoru provozovny výkupem sběrných surovin od zákazníků, kteří tam za tím účelem docházejí. Tito zaměstnanci, kteří tam za tím účelem docházejí. Tito zaměstnanci sběrné suroviny od zákazníků přejímají, je váží, měří apod. a podle ceníků zákazníků proplácejí ze zálohy, načez denně zálohy a zboží vyúčtují. Sběr v terénu provádějí tzv. místní (nesystemizovaní) sběrači, mezi něž patří navrhovatelka, ve stabilních výkupnách.

Je zřejmé, že pracovní náplň navrhovatelky se v ničem podstatném neliší od pracovní náplně podnikových zaměstnanců, kteří se zabývají sběrem (výkupem) sběrných surovin, zejména je zcela obdobná činnosti zaměstnanců - vykupovačů (sběru) ve stabilních výkupnách sběrných surovin. Není proto žádného věcného důvodu pro to, aby byl učiněn rozdíl v neprospěch tzv. nesystemizovaných sběračů, který by je vylučoval z nemocenského pojištění (a v důsledku toho i z důchodového zabezpečení i z výhod zákona č. 58/1956 Sb. 1) o náhradě škody z pracovních úrazů), čili ponechával je bez jakéhokoliv sociálního zajištění pro případ nemoci, stáří nebo invalidity, ač provádějí ve prospěch socialistického sektoru práci nejen společensky účelnou, nýbrž i společensky organizovanou, tj. řízenou sběrným podnikem, v rámci a z hlediska jeho hospodářských úkolů, při plné podřízenosti tomuto podniku, jehož pokynům a příkazům podléhají.

Zbývá proto přihlédnout již jen k otázce, zda snad zaměstnání navrhovatelky není pouze příležitostným zaměstnáním, kteří je podle § 5 a 6 zákona č. 54/1956 Sb. vyňato z pojištění. Z výkazů o vypláceném sběračském rozpětí zjišťuje krajský soud, že v době od 1. 1. 1957 do dubna 1961 pouze v jediném měsíci činila odměna navrhovatelky méně než 120,- Kčs (v březnu 1957 Kčs 101,-), zatím co průměr v jednotlivých letech je daleko vyšší. Celková roční odměna navrhovatelky činila v roce 1957 4861,92 Kčs (brutto), v roce 1958 7506,- Kčs (netto po srážce daně ze mzdy), v roce 1959 11 314,55 Kčs, v roce 1960 13 858,68 Kčs (vše netto); v roce 1961 za měsíc leden až duben činila odměna celkem 3751,12 Kčs. Nejde tedy během celého období od 1. 1. 1957 až dosud o pracovní činnost malého rozsahu. Poněvadž na druhé straně zaměstnání je trvalého rázu, nejde u navrhovatelky o zaměstnání příležitostné, vyňaté z pojištění.

Soud prvního stupně právem tedy uznal, že navrhovatelka z titulu své činnosti sběračky sběrných surovin podléhá nemocenskému pojištění podle zákona č. 54/1956 Sb. Jeho rozhodnutí bylo však ve výroku upravit ve dvou směrech. Předmětem řízení o opravném prostředku proti výměru KOR může být pouze otázka pojistné povinnosti, nikoliv otázka pracovního poměru. Tato může být řešena pouze v důvodech jako otázka prejudiciální a proto zjištění pracovního poměru bylo z výroku vypuštěno. Účast navrhovatelky na nemocenském pojištění podle zákona č. 54/1956 Sb. byla ve výroku časově zpřesněna v tom smyslu, že trvá od počátku účinnosti tohoto zákona, tj. od 1. 1. 1957. O době předchozí nelze rozhodovat, poněvadž předmět soudního rozhodování je vymezen předmětem, o němž rozhodl napadený výměr. Tento rozhodl pouze o pojistné povinnosti podle citovaného zákona, tedy o pojistné povinnosti během doby jeho účinnosti.

Poznámka: Srov. i stanovisko Nejvyššího soudu uveřejněné v „Rozhodnutích o stanoviscích ve věcech občanskoprávních“ Cp 14/61 - 2, běžné číslo 8.

1) srv. zák. č. 150/1961 Sb.